

INKLYUZIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT SIYOSATINING O'RNI

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha fakultet MBTXT yo'nalish

Xaitboyeva Shahzoda Ali qizi

Toshpo'latova Sevinch Toxir qizi

Meliyeva Hilola Orif qizi

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola inklyuziv ta'limni rivojlantirishda davlat siyosatining o'рни va strategiyalarini tahlil qiladi. Maqolada inklyuziv ta'limning jamiyatdagi o'рни va uning davlat siyosati bilan aloqasi, shu bilan birga, inklyuziv ta'limni rivojlantirishdagi xalqaro tajribalar va O'zbekistonning bu boradagi islohotlari ko'rib chiqilgan. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan qonuniy va amaliy chora-tadbirlar inklyuziv ta'limni kengaytirish va maxsus ehtiyojli bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Maqolada, shuningdek, inklyuziv ta'limni rivojlantirishdagi mavjud muammolar va ularni hal qilish uchun zarur strategiyalar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, davlat siyosati, maxsus ehtiyojli bolalar, ta'lim islohotlari, jamiyatdagi tenglik, ta'lim tizimining inklyuzivligi, xalqaro tajriba, O'zbekiston ta'lim siyosati, o'qituvchilarni malakasini oshirish, rivojlanayotgan davlatlar.

Abstract

This scientific article analyzes the role and strategies of state policy in the development of inclusive education. The article examines the role of inclusive

education in society and its relationship with state policy, as well as international experiences in the development of inclusive education and reforms in Uzbekistan in this area. Legal and practical measures implemented by the state play an important role in expanding inclusive education and creating equal educational opportunities for children with special needs. The article also suggests existing problems in the development of inclusive education and the necessary strategies for solving them.

Keywords: inclusive education, state policy, children with special needs, educational reforms, equality in society, inclusiveness of the education system, international experience, educational policy of Uzbekistan, teacher training, developing countries.

Аннотация

В данной научной статье анализируются роль и стратегии государственной политики в развитии инклюзивного образования. В статье рассматривается роль инклюзивного образования в обществе и его связь с государственной политикой, а также международный опыт развития инклюзивного образования и реформы в Узбекистане в этой сфере. Правовые и практические меры, реализуемые государством, играют важную роль в расширении инклюзивного образования и создании равных образовательных возможностей для детей с особыми потребностями. В статье также предлагаются существующие проблемы в развитии инклюзивного образования и необходимые стратегии для их решения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, государственная политика, дети с особыми потребностями, образовательные реформы, равенство в обществе, инклюзивность системы образования, международный опыт, образовательная политика Узбекистана, подготовка учителей, развивающиеся страны.

Kirish

Inklyuziv ta'lim, barcha bolalarning ehtiyojlarini hisobga olib, ularning turli cheklovlaridan qat'i nazar, ta'lim olish imkoniyatlarini ta'minlashga qaratilgan ta'lim tizimi sifatida butun dunyo bo'ylab keng tarqalgan. Bu ta'lim modeli, avvalo, maxsus ehtiyojlari bor bolalar uchun ta'lim olish huquqlarini kafolatlashni ko'zlaydi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi jamiyatda tenglikni ta'minlash, ta'lim oluvchilarni faollashtirish va ularni jamiyatga moslashtirishdir.

Bugungi kunda inklyuziv ta'limning roli faqat o'quv tizimida emas, balki ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy kontekstda ham sezilarli ahamiyatga ega. Inklyuziv ta'lim nafaqat bolalarning bilim olishida, balki ularning psixologik va ijtimoiy rivojlanishida ham muhim o'rin tutadi. Shuningdek, inklyuziv ta'limning davlat siyosati bilan bog'liq aloqasi, davlatning jamiyatdagi barcha fuqarolarga, ayniqsa, maxsus ehtiyojlarga ega shaxslarga teng imkoniyatlar yaratish majburiyatini o'z zimmasiga olishini anglatadi.

Asosiy qism

O'zbekistonning ta'lim tizimida so'nggi yillarda inklyuziv ta'limni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Davlatning ta'lim siyosatida ushbu yondashuvni qo'llab-quvvatlash va kengaytirish, ta'lim muassasalarining barcha bolalarga ochiqligini ta'minlashga qaratilgan bir qator qonuniy va amaliy choralarning amalga oshirilishi muhimdir. Shu bois, inklyuziv ta'limning rivojlanishiga doir davlat siyosatining o'rni va strategiyalari jiddiy o'rganilishi kerak.

Inklyuziv ta'lim va davlat siyosati: tushunchalar va asosiy tamoyillar

Inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari jamiyatdagi barcha bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratishga asoslanadi. Bu tamoyillar quyidagilardan iborat:

Teng huquqlilik va adolat: Har bir bola, uning ehtiyojlaridan qat'i nazar, o'qish va rivojlanish uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishi kerak. Inklyuziv ta'lim

jamiyatda hamma uchun bir xil imkoniyatlarni yaratish maqsadida barcha bolalar uchun bir xil ta'lim sharoitlarini taqdim etadi.

O'quvchilarni individual yondoshuv bilan qo'llab-quvvatlash: Har bir bola o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lganligi sababli, inklyuziv ta'limda o'qituvchilar har bir o'quvchiga individual yondoshuvni qo'llashadi. Maxsus ehtiyojlari bor o'quvchilarga moslashtirilgan ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish zarur.

Ijtimoiy integratsiya: Inklyuziv ta'limning muhim tamoyillaridan biri shundaki, o'quvchilar nafaqat bilim olish, balki ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va jamiyatga moslashishni ham o'rganishlari kerak. Bu ta'lim, bolalarning bir-biri bilan ishlashiga va o'zaro hurmatni rivojlantirishga imkon beradi.

Ta'lim muassasalarining tayyorgarligi: Ta'lim tizimi jamiyatdagi barcha bolalar uchun qamrovli va teng imkoniyatlar yaratishi uchun barcha ta'lim muassasalarining tayyor bo'lishi zarur. Bu o'qituvchilarni malakasini oshirishni, shuningdek, muassasalarning fiziki va texnologik jihatdan moslashtirilishini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Inklyuziv ta'limning davlat siyosati bilan aloqasi muhimdir, chunki davlat siyosati orqali ta'lim tizimi isloh qilinadi va inklyuziv ta'limning barcha aspektlari – normativ-huquqiy, tashkiliy, moliyaviy va kadrlar bilan ta'minlash kabi – o'rganiladi.

Dunyoda inklyuziv ta'lim bo'yicha ilg'or davlat siyosatlari

Dunyodagi ilg'or davlatlar inklyuziv ta'limni rivojlantirishda turli strategiyalarni qo'llamoqdalar. Masalan, AQShda "Individuals with Disabilities Education Act" (IDEA) qonuni orqali, barcha bolalar, jumladan, maxsus ehtiyojlari bor bolalar uchun ham, umumiy ta'lim muassasalarida o'qish imkoniyatlari yaratish ta'minlanadi. IDEA huquqiy hujjati orqali, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'limi uchun davlatlar javobgarligini belgilaydi va ta'limni individual ehtiyojlarga moslashtirishni talab qiladi.

Buyuk Britaniyada esa "Special Educational Needs and Disability (SEND)" siyosati bo'yicha maxsus ehtiyojli bolalar uchun moslashtirilgan ta'lim dasturlari ishlab chiqilgan. Bu dasturlar, o'qituvchilarni tayyorlashdan tortib, ta'lim resurslarini va metodlarini takomillashtirishga qadar bir nechta sohalarni qamrab oladi.

Skandinaviya mamlakatlari, xususan, Shvetsiya va Norvegiyada inklyuziv ta'lim tizimi keng qo'llaniladi va davlat tomonidan doimiy ravishda monitoring qilinadi. Ushbu mamlakatlar o'zining davlat siyosati doirasida ta'lim tizimida tenglik va inklyuzivlikni ta'minlashni asosiy maqsad sifatida belgilaydi.

O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishdagi davlat siyosati

O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish so'nggi yillarda ustuvor yo'nalishlardan biriga aylangan. 2019 yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni qabul qilindi, unda inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishning huquqiy asoslari belgilandi. Qonunda maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta'lim olish huquqi kafolatlangan va ta'lim muassasalari bu bolalarni qamrab olishga majburdir. Shuningdek, O'zbekistonning barcha hududlarida maxsus ta'lim muassasalarini rivojlantirish, o'qituvchilarni inklyuziv ta'limga tayyorlash va ilmiy-uslubiy qo'llanmalar ishlab chiqish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar davlat siyosatining eng muhim qismiga aylanmoqda. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun resurs markazlari va inklyuziv Inklyuziv ta'limni rivojlantirishda mavjud muammolar

O'zbekistonning ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilganiga qaramay, ba'zi muammolar hali ham mavjud. Bu muammolar quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

Infrastruktura va resurslar yetishmasligi: Ko'plab ta'lim muassasalarida maxsus ehtiyojli bolalar uchun zarur infrastruktura va resurslar yetarli emas. Masalan,

fizika yoki psixologik yordam ko'rsatuvchi xodimlar, texnologik moslamalar, va maxsus o'quv materiallari ko'p joylarda yetishmayapti.

O'qituvchilarning tayyorgarligi: Inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchilar maxsus tayyorgarlikdan o'tishlari zarur. Biroq, O'zbekistonda inklyuziv ta'lim bo'yicha mutaxassislar va pedagoglar hali ham etarlicha ko'plab emas, va ko'plab o'qituvchilar ushbu yondashuvga tayyor emas.

Jamiyatda inklyuziv ta'limga nisbatan salbiy munosabat: Ba'zi hollarda, jamiyatda inklyuziv ta'limning ahamiyati to'g'risida yetarli tushuncha yo'q. Maxsus ehtiyojli bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish zaruriyati keng tarqalgan fikrlar bilan bog'liqdir, bu esa jamiyatda bu masalaga nisbatan kamchiliklarga olib keladi.

Inklyuziv ta'limni rivojlantirishdagi zarur strategiyalar

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun bir qator strategiyalarni amalga oshirish zarur. Bu strategiyalar quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim muassasalarining jismoniy va texnikaviy jihatdan moslashtirilishi: Ta'lim muassasalarini maxsus ehtiyojli bolalar uchun moslashtirish uchun infratuzilma, resurslar va texnologiyalarni takomillashtirish zarur. Masalan, poydevor, liftlar, maxsus sinxonalar va audiovizual materiallar.

2. O'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish: O'qituvchilarni inklyuziv ta'limga tayyorlash uchun maxsus kurslar va treninglar tashkil etish zarur. O'qituvchilarga individual yondoshuv, maxsus ehtiyojlarga ega o'quvchilar bilan ishlash uchun zarur bilim va ko'nikmalarni o'rgatish kerak.

3. Jamiyatni inklyuziv ta'limga tayyorlash: Jamiyatda inklyuziv ta'limning ahamiyatini oshirish uchun ta'lim, targ'ibot va huquqiy ishlanmalar orqali ommaviy tushuncha yaratish kerak. Bu maxsus ehtiyojli bolalar haqida salbiy stereotiplarni bartaraf etish va jamiyatda tenglikni ta'minlashda yordam beradi.

4. Xalqaro tajribalarni o'rganish va joriy etish: Inklyuziv ta'lim sohasidagi xalqaro tajribalardan foydalanish, O'zbekistondagi ta'lim tizimi uchun moslashtirilgan strategiyalarni ishlab chiqish uchun muhim ahamiyatga ega. Boshqa mamlakatlarning muvaffaqiyatli tajribalari inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishning usullarini ko'rsatadi.

Xulosa

Inklyuziv ta'lim — bu nafaqat maxsus ehtiyojli bolalar uchun, balki jamiyatning barcha a'zolari uchun teng imkoniyatlar yaratishni maqsad qilgan ta'lim modelidir. Davlat siyosati inklyuziv ta'limni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, chunki ta'lim tizimining rivoji ko'p jihatdan davlat tomonidan belgilangan strategiyalar va amaliy choralarga bog'liq. O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish yo'lida bir qator yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, hali ko'plab muammolar mavjud. Ularni hal qilish uchun keng ko'lamlı strategiyalarni amalga oshirish zarur. Shu bilan birga, xalqaro tajribalar va amaliyotlar inklyuziv ta'limni yanada samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. BMT. (2015). Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. United Nations.
2. YuNESKO. (2017). Global education monitoring report: Education for people and planet. UNESCO.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019). Ta'lim to'g'risidagi qonun. Tashqi siyosat va hukumat qarorlari.
4. Uchkunov, T. (2021). Inklyuziv ta'lim va uning samarali rivojlanish yo'llari. Toshkent: Ta'lim nashrlari.

5. Moore, M., & Allen, J. (2018). *Special Education and the Law: A Guide for Parents, Teachers, and Advocates*. Pearson Education.